

Tomáš Soldán – „Až se neprobudím“

Přepis debaty po poslechu audio dokumentu – Audio café, jarní semestr 2023

S: Vzpomněl jsem si na dokument z minulého semestru, který byl také o nespavosti „Spíš – nespíš“. Byl to taky takový svět na pomezí bdění a snění a tam mi přišlo, že se to více opíralo o zvukové efekty, o hudbu nebo zvuk a tady to bylo víc postavené na tom textu nebo na tom slově. A chvílemi tam byly takové pasáže, které mi připomínaly poezii...

TS: Je tam jedna báseň Dylana Thomase, na můj vkus dneska už zatěžkaná patetickým projevem Honzy Ťoupalíka, pak je tam, to bylo ke konci, pasáž z Alfreda Kubina „Země snivců“, to se přímo nabízí. To je dílo, které je částečně založené jednak na jeho osobních traumatech a jednak na snění. Pak tam byly situace snů těch různých participantů, kteří posílali zápisky svých snů a dali je k dispozici tomuto dokumentu. Jestli se nepletu tak literární díla tam byla dvě a pak tam byly ty citace o tom, jak sní Čiňané.

A muzika, tu dělal Tomáš Vtípil a pracoval tam s nahrávkami mého spaní. Já jsem vždycky posílal záznam toho, jak jsem se natáčel celou noc a vybral jsem mu tam pasáže které byly nějak nosnější a na základě toho postavil hudbu co jste slyšeli. Takže to tam bylo tematicky vsunuto.

JH: V tomto semestru je to asi první dokument, který má režiséra, který není autor. Aby bylo jasno že obvykle, z toho, co mi slýcháváme a děláme to tak vždy není. Ale režisér v rozhlasovém dokumentu je úplně něco jiného. Člověk si třeba představuje, že to je ten hlavní autor. Tady v tomto případě on je někým, kdo autorovi pomáhá postavit kompozici a navrhnout a dodat různé hudební motivy nebo další věci.

TS: Já jsem si to režíroval sám, ale na základě mých připomínek vznikala hudba nebo na základě mých připomínek to četli ti herci.

JH: Protože ono to tak někdy bývá u některých dokumentů, že kromě autora je tam napsaný i režisér a člověk může být zmatený, kdo je vlastně tím autorem. Tím je tedy míněno toto. Je to vlastně pomocná věc.

S: Rovnou navážu na tu vaši odpověď. To jste nahrával úplně celou noc a pak jste z toho vybíral ty části?

TS: Co vydrželo nahrávací, nebyla to úplně celá noc, byl to třeba šestihodinový záznam několikrát, několik nocí. Zrovna v té době, kdy jsem se nahrával, tak jsem úplně nějak dramaticky nic nezažil, ale byly tam nějaké ty moje pohyby a nějaké drobné prožívání, a to jsme pak použili jako základ pro tu muziku.

Stává se, že třeba mluvím nebo chodím. Teď jsme byli s divadlem v Holandsku a já jsem spal na posteli se svým kamarádem v jednom hotelu a snažil jsem se ho v noci obracet, protože jsem měl tu potřebu, ale já jsem nebyl úplně při smyslech... takže to se děje. Takže jsem se takto v noci nahrával, tak to bylo od začátku myšleno a čekal jsem, že třeba zachytím něco zábavnějšího.

Stalo se mě v Ostravě, když jsem tam spal na ubytovně v rozhlasu, že jsem ulehл na postel, nad tou postelí byl pověšený obraz a když jsem se ráno vzbudil tak ten obraz byl položený na posteli, která byla úplně v jiné části toho pokoje.

S: *Neměl jste někdy strach, že si ublížíte?*

TS: Jó, párkrát. Když jsem studoval rok na Erasmu v Madridu a když jsem se po půl roce přestěhoval z jednoho bytu do druhého, tak jsem tam jednou měl takový sen, kdy jsem měl pocit, že jsem ohrožený na životě a můžu se zachránit jenom skokem z okna a probudil jsem se ve chvíli kdy jsem to okno otvíral. Já jsem bydlel v přízemí, takže by se mi nic nestalo, ale naštěstí tam nemají klíčky, mají tam takový dva čudlíky, takže mě to vlastně nešlo, protože jsem se snažil uplatnit jiný pohyb, který v tom Španělsku nefungoval, ale z toho mi bylo teda docela blbě.

Ale jinak to není tak dramatické, ono to tady působí trošku pateticky. Mám pocit, že lidé mají horší problémy. Ale mně se nejčastěji stává, že když mám noční můru, že to ovlivní ten následující den. Když je to hodně blbý tak třeba dva dny. Člověk je úplně mimo sebe. Už se mi to dlouho nestalo, ale když jsem měl období, kdy ty noční můry byly pravidelné, tak jsem se bál chodit spát a usínat, měl jsem nepříjemný pocit, co zase bude a jak se zase budu cítit druhý den. A ještě do toho všeho stresy běžného života, že člověk musí něco vykonat a má pocit, že nebude vůbec schopný. Je to takové limitující a nepříjemné. O tom tam mluvila paní Růžičková, že jí to taky takto ovlivnilo život. To je na tom jedna z nejhorších věcí.

S: *Změnili se nějak ty stavy po sedmi letech?*

TS: No, moc ne, ale já jsem to tehdy už natáčel v době, kdy... nebo, vlastně, tehdy to bylo možná trošku intenzivnější, že ta období přicházela pravidelněji. Byla období, kdy jsem trpěl nočními můrami a pak zase půl roku ne. Tak teď je to spíš náhodnější, je to spíš řidší a opravdu to není takový drama.

Mě se nedávno stalo, že jsem spal v posteli a vedle mě ležela moje dívka a já jsem k ní v noci přitulil a nějak jsem ji objal a přitiskl jsem se k ní a řekl jsem jí: „Vykopu Ti hrob.“ Říkala, že jsem to řekl tak něžným hlasem, že jsem nikdy nic tak něžného neřekl. Akorát ten obsah byl bohužel takovýto. Já jsem ráno samozřejmě vůbec nevěděl, jsem si nepamatoval sen, ze kterého snu to vzešlo. Zahráli jsme to nějak do autu, nemám kde kopat ani lopatu. Není to tak dávno to je třeba tři měsíce zpátky.

MP: *Já myslím že v rámci tady tohoto semestru, pokud se nemýlím, je to první dokument, kde autor výrazně zaměřil pozornost sám na sebe. Jaké to pro tebe bylo, protože vlastně tam figuruješ jako postava můžeš mít tendence se nějak korigovat. Jak si hledal tu hranici, jak moc být otevřený co naopak do toho dokumentu nedávat, v souvislosti s tím, že děláš dokument sám o sobě.*

TS: Já jsem tam záměrně nedal skoro čtyřicetiminutový hloubkový rozhovor s doktorkou Blůzovou, který jsme vedli a kde jsme šli hodně do mých traumat a nepříjemných zážitků, tak to jsem tam nedal. Ale i z toho důvodu, že jsem to chtěl zaměřit na ten výzkum, tak abych se z toho úplně neuteklo. A jinak jsem se tomu snažil vyhnout tím, že jsem tam použil jedno nebo dvě místa... nebo myslím snad jenom jedno o sobě, kdy jsem se nahrával přímo, když mě zkoumali, když jsem tam říkal nějaké obrazce nebo písmena na N.

Musím říct, že za časový limit říct slova, která začínají na N... to byla jako hrůza nebo velký stres ke konci, protože člověk pracuje s tím slovem a má pocit, že by měl toho říct víc. A N je tak blbý písmeno že jsem se velmi rychle zasekl. Tak ono je to tam znát, jak se zadržávám.

A pak jak jsem se natáčel v noci, tak to jsem nemohl ovlivnit. Když člověk ví, že je to zapnuté, tak mám pocit, že by to možná mohlo ovlivnit ty noci. Pro mě bylo nejhůřší natáčet ty svoje komentáře. Pro rozhlasového režiséra, když musím mluvit, a ještě sám sebe nějak hlídat to bylo náročné, i dneska to poslouchat.

Tím že tam bylo tolik vrstev a ti jiní respondenti, čímž jsem chtěl, aby to nebylo zaměřené jenom na mě. To zaměření na mě tam bylo jednak z důvodů nějaké autenticity, že jsem schopný o tom vyprávět a dokážu to téma jakoby vést, protože se mě to dotýká a pak šlo o to vybalancovat to abych to nestráhal právě příliš na sebe. To jsem se snažil udělat těmi rozhovory s ostatními. Měl jsem myslím docela dobré respondenty, ti dva, co tam mluvili. Takže vlastně nevím.

MP: Ono to občas má pro autory nějakou autoterapeutickou hodnotu, tím že nějaké svoje trápení, pnutí, zpracují skrz tu dokumentární tvorbu. Fungovalo to tak i u tebe?

TS: Ne, mě zajímal ten výsledek, jestli se něco stane, když to zpracuju, ale ten záměr nebyl se s tím nějakým způsobem vyrovnat nebo popasovat, to jsem od toho ani nečekal. Nějak jsem tušil, že to půjde dál a že buď vyhledám neurologa nebo nevyhledám neurologa anebo začnu brát prášky na deprese, jak mě to doktorka nabízela, nebo nezačnu. Ale to se týkalo spíš toho výzkumu než toho dokumentu.

Mně to přišlo zajímavé tím, že se mě to takhle dotýká a začal jsem zjišťovat, že jsou na tom lidi mnohem hůř než já, protože já to mám spíš absurdně zábavné, a skrze to jsem to chtěl jenom nějak pojmenovávat.

JH: Chápu to správně tak, že si použil svůj příběh, který zažíváš, ale podstoupil jsi do sebe a použil to „jenom“ jako takovou tu základní linku na které postavíš téma?

Tak, tak... Jedna ze dvou, protože základ byl ten výzkum, který zrovna probíhal, a tak vznikl ten nápad udělat dokument, protože já jsem, jak to tam popisuji, vyplnil nějaký dotazník, zapomněl jsem na to pak mně přišlo asi za tři měsíce, kde bylo napsané, že bych se měl léčit z depresí, a to mě začalo jako zajímat.

Tak jsem se zkontaktoval s tou doktorkou a domluvili jsme se, že to teda budu natáčet a že budu na sobě takhle experimentovat. Tím pádem můj příběh se začíná pojít s příběhem toho výzkumu, a to mi přišlo výhodné. Nevím, jak to vyšlo, ale snažil jsem se to moc nedramatizovat a nedělat z toho větší problém, než to je – tedy alespoň v mém případě. V případech těch ostatních se ukazuje, že to může být vážnější.

JH: A máš za tu dobu nějakou zpětnou od lidí, co slyšeli ten dokument a třeba si řekli, jo to je náš téma, nějak nás to posunulo?

TS: Ani moc ne, už si nevybavuji... Psali mi ti lidi, kteří se toho účastnili, že jim to pomohlo některé ty věci pojmenovat, takže v tomhle to bylo očistné, ale jinak se nikdo neozval.

Ono pro mě bylo také lákavé, jak se popasovat s tou formou noční můra, sen, do jaké míry to stavět na slově, na zvuku, na těch dokumentárních záběrech, které jsem pořídil. To jsou tři prvky, které tam jsou. Pro mě bylo zajímavé hledat tu míru, abych zůstal sdělný, aby ten

dokument vypovídal opravdu o tom výzkumu, problémech, který se pojí s těmi nočními můrami, ale zároveň, abych si mohl překročit a zkusit některé ty svoje pocity, zážitky, vyjádřit s tou muzikou, anebo skrze právě tu jednu báseň, kterou mám velmi rád od Dylana Thomese, která není úplně o snu, ale na konec ten sen se tam zjevuje.

Navíc tam popisují to s tou temnou hmotou, která mě pohltila to se mi opravdu stalo, proto jsem to tam dal.

JH: *Kde jsi v noci měl rekordér? Na polštáři nebo na nočním stolku?*

TS: Na nočním stolku vedle postele. Bydlel jsem tehdy v bytě, kde byly vysoké stropy jako jsou tady, a ta ložnice byla ještě větší místnost takže, to tam dostalo takovou tu zvláštní hloubku. Což bylo docela fajn k hloubce toho snu. Jako akustické místo to fungovalo docela dobře.

JH: *Výběr pak spočíval v tom, že jsi měl na šest hodin sluchátka a poslouchal, vyzobával ty věci, nebo při nějaké činnosti?*

TS: Ne, já jsem si zvětšil tu křivku a viděl jsem, kde se něco víc šustlo a dělo a na tyto pasáže jsem se zaměřoval a z těch jsem pak vybíral, takže neposlouchal jsem všechno. Ale právě podle grafického znázornění jsem se zaměřoval na ta místa, kde byl třeba výrazný dech. Část toho jsem použil přímo a část toho se promítla do té muziky s kterou pracoval Tomáš.

S: *Udělal byste zpětně něco jinak?*

TS: Ano, vedl bych jinak ty herce, hlavně Honzu Ťoupalíka, to mi přijde hodně zatěžkané. Sám bych to četl asi trochu lépe. Co se týče té stavby, tak možná ani ne... V té doktorce šlo ještě trochu stříhat, ale to bych asi snesl. Ale ta základní stavba mi přijde stále docela v pohodě. Mě to úplně neuspávalo.

Je tam docela hodně tichých pasáží, to mi přišlo velmi výhodné s tím pracovat, a i když tu nejsme v ideálním poslechové prostředí, tak si to, myslím, řekne o pozornost. Pauzy, dech, co jiného je ve finále slovo než správně uspořádaný dech. Pořád v rozhlasu pracuji s dechem. Tady je to jenom jiná úroveň toho dechu, nebo jiná fáze dechu.

S: *Díval jsem se vedle zvukaře, jak běžel záznam a v jedné chvíli jsem sledoval, že po deseti minutách tam dáváte svoje vstupy. Bylo to cíleně myšleno, nebo to jen tak prostě vyšlo?*

TS: No, ani – ani. Já to nepočítám, ale už v té době jsem měl docela velkou režisérskou zkušenost, takže je to součástí toho řemesla vědět, kde to dát správně, aby se to pak projevilo zpětně na té struktuře. Tedy nevím, zda to bylo úplně správně, ale je to součástí toho řemesla, jak to vystavět, aby tě to vedlo, aby tam byl nějaký oblouk, aby se správně prolínaly plochy, a přitom se zase příliš nepřeskakovalo, aby to nebyla úplně diskotéka. Tady bylo tempo, rytmus pomalejší, zatěžkanější, a tak jsem vedl i ty herce. Na mě už je to dneska možná trochu moc v tom, jak četli ty úryvky, ale snaha byla to jako ztišit, zpomalit.

MP: *Nejsem si jistá, zda to zaznělo, ale Tomáš je absolvent JAMU, obor rozhlasová a televizní scenáristika a dramaturgie, takže čerpá z těchto zkušeností a znalostí. A co nebylo na škole rozvíjel ještě dál v divadle a rozhlasu.*

S: *Mě by zajímalo. Ten jeden respondent tam byl jen jednou. Ten, který měl také problémy s těmi nočními můrami, on se tam objevil a mluvil o tom, že ty sny má stejné. A potom už tam nikdy nebyl. Tak by mě zajímalo, proč tam je, protože mi přišlo, že se to ještě rozvine někde dál a ono se to vůbec nerozvinulo...*

TS: Myslím, že tam byl dvakrát, že potom mluvil ještě jednou obecněji. Byli tam dva, paní Růžičková, a ještě tento kluk, který říkal, že měl sen s tou vedoucí z nějakého toho projektu, která mu v tom snu velmi nadávala za to, že něco neudělal dobře.

S: *Ale, že mluví o těch svých snech, a že je nerozvíjí dál, ta paní, co tam byla pak šla konkrétně do něčeho dalšího...*

TS: Já přesně nezodpovím tu otázku, protože si přesně nepamatuji do detailu, jestli on mi ty sny popisoval víc, nebo ne. On tam popsal určitě dva sny, ale ta paní Růžičková mi dala i ty sny, které si zapisovala a ty se tam objevily, ty tam čtou herci. O tom mokvajícím, hnisajícím slunci. A tento mi to nedal, tak šlo o to, aby tam nebyl jenom sám. A tito dva se účastnili toho výzkumu a zároveň byli ochotní mluvit do dokumentu. Ono jich moc nebylo, ti lidé si spíš tu intimitu chránili. Tohle byli dva z těch, kteří byli ochotní mluvit. Ale myslím, že je tam dvakrát.

S: *Předpokládám, že jste měl připravenou nějakou kompozici, jak budete postupovat v rámci toho natáčení. A chtěla bych se zeptat, jak jste připravený dramatický oblouk dodržoval, anebo jste musel něco razantně změnit až zantního, nebo to šlo podle plánu?*

TS: Aha, to je dobrá otázka. Já si na to musím vzpomenout. Myslím, že úplně připravené jsem to neměl. Připravené jsem měl zhruba ty ingredience, o kterých jsem věděl, že je budu mít asi k dispozici. Tzn., že se zúčastním nějakého výzkumu a nahrávám sebe během toho výzkumu, nahrávám svoje komentáře a komentáře té doktorky, které jsou zásadní. Pak bylo jasné, že budu chtít nahrávat další respondenty toho výzkumu, z toho to všechno vycházelo. Ale ty další věci, které jsou literární nebo umělečtější, tak ty vznikaly až během toho. Ty kompoziční věci, jako je práce s muzikou nebo ty literární ukázky to jsem dopředu neměl, to vznikalo během toho, když jsem nad tím přemýšlel pořád a znovu, jak to postavit.

Věděl jsem, že tam budou, že by tam měly být nějaké ukázky z literatury, protože to je bohaté téma, celý surrealismus je na tom postavený, ale surrealisty jsem tam nechtěl dávat, protože mi to přišlo příliš zjevné. Ti, kdo s tím pracovali, tak měli i spoustu her i čeští poetisté, měli spoustu takových snových surrealistických her, které se dodneška dají používat a dají hrát, ale to jsem nechtěl, protože jsem si myslel, že by to zahltilo a zatrhávalo pozornost jinam, že je to tak silné téma. Takže tak padesát na padesát.

S: *Takže jste tvůrce, který aktivně přemýšlí až v průběhu toho natáčení a předem si připraví jen nějaký základ?*

TS: Já se snažím aktivně přemýšlet, když mě za to někdo platí. Já to zlehčuji. Ne... Někdy to mám dopředu připravené, někdy se to stane. To je zajímavé, když děláme s kamarády divadlo a pracujeme na nějaké hře, tam se mi docela často stává, že jak nad tím přemýšlím, tak se mi pak zdá nějaká scéna, kterou tam potom použijeme. To se mi stává pravidelně. Jak to nosím

v hlavě, tak se mi něco zdá a když si to ráno pamatuji, tak to klukům pak řeknu a často to použijeme.

MP: *Chtěla jsem se ještě zastavit u té hudby, protože je to také složka dokumentu, ta autorská hudba, která tam je a v tomto semestru jsme se s tím ještě nesetkali, že by tam byla extra zvuková složka. Můžeš popsat trochu víc tu spolupráci, jaké zadání bylo pro toho hudebníka, aby byl schopen zkomponovat něco, co se do toho dokumentu hodí. A také už jsme tu slyšeli o podfinancování dokumentu, už jsme od jedné autorky slyšeli, že z peněz, které na to má, těch natáčecích dnů moc není. Jestli je reálné dobře zaplatit toho hudebníka, nebo s jakou částkou počítat?*

TS: Já jsem se zřekl části svého honoráře, abych mohl zaplatit Tomáše, protože jsem stál o tu autorskou hudbu. Tzn., že jsem dal skoro polovinu svého honoráře Tomášovi, který to dělal za méně peněz, protože se mnou rád pracuje. A s Tomášem Vtípilem pracuji pravidelně. Potkali jsme se, ukázal jsem mu ta místa v nahrávce. Musel jsem mu popsat strukturu toho dokumentu, to už jsem musel mít v té době promyšlené a popsal jsem mu, co si představuji. Pak jsem mu poslal zvuky nahrávek spánku a popsal jsem mu zhruba charakter, to je to základní zadání asi s jakýmkoli hudebníkem.

Jde o to, to co nejlépe popsat, aby si ti dva lidé, co nejlépe porozuměli a s Tomášem je to tak, že si toho nemusíme popisovat moc. My jsme na sebe velice dobře napojeni a nic moc si nevysvětlujeme. Pak jsme byli jeden den zavření u něho ve studiu v Brně v Obřanech a on improvizoval a já jsem mu říkal: tady, tudy... tady bych udělal tuto plochu. Udělali jsme základní rastr nahrávek, které on ještě zpracovával, dodával do nich elektronické ruchy. Toto je základ mé práce s Tomášem Vtípilem, ale je to výjimečné v tom, že my si mimořádně rozumíme a děláme spolu opravdu dlouho.

Když dělám s jinými skladateli, tak je to vždycky otázka toho, jak velký objem to je, jak náročná to má být skladba nebo kompozice, ale je to otázka komunikace a času. Někdy se stane, že ten čas ani není, tak to popíšu, co nejlépe, pak něco přijde a mám čas udělat ještě jednu korekci v té muzice. Byl bych nejradši s těmi hudebníky zavřený ve studiu a rejpal se alespoň v tom základním nastavení dlouho, ale to bych neměl ani na ten Birell.

JH: *To jsem se chtěl zeptat, jak si vyděláváš? Jestli se bavíš dokumentem?*

TS: Ještě mě stále živý rozhlasová režie v tom molochu Českého rozhlasu, ale právě kvůli tomu, že musím vyplňovat povinný tabulky v rozhlasu, tak už jsem dlouho neměl čas udělat žádný dokument. Což mě baví, ta autorská tvorba. Ale vůbec mě to nenapadlo, protože dělám ve studiu v Ostravě a v Olomouci, kde žiji a už jen to přejíždění je někdy tak bláznivé, že...

JH: *Ty jsi studoval ještě pod vedením Antonína Přídala. Zanechal v tobě nějakou stopu? Je něco, co tě drží do dneška?*

TS: Skoro všechno, způsob uvažování nad tématy, nad látkou, nad stavbou dramatického díla. K režii mě částečně přivedl Michal Bureš, dneska hlavně režisér audioknih, ale Antonín Přidal nás naučil obrovskému kritickému myšlení. Byl na nás tak nekompromisní a zároveň tak laskavý v těch momentech, kdy už jsme padali na hubu, že jsme se také naučili občas zvolnit a polevovat. Ale hlavně způsob toho kritického přemýšlení nad textem, nad zvukem, to bylo neuvěřitelné.

Dost často na to myslím, když jsme na nějaké hrozivé poradě v tom Českém rozhlasu nešťastném a teď se tam plýtvá těmi slovy a používají se plytké výrazy, tak na něj myslím velmi často, jak on by se těm lidem vysmál s tím naslouchátkem, jak on špatně slyšel. Ale on by se jim vysmál a poslal by je domů ať se to jdou doučit – všechny ty velký šéfy v rozhlasu.

A tak jako pokora, pokora k té práci. Učil nás, že je jedno, co v tu chvíli cítíme nebo co prožíváme, ale je nějaké řemeslo, které je třeba udělat a pak teprve o tom můžeme žvanit. A to jsem dost často na těch hodinách žvanili a rozebírali ty věci. Měl obrovský zájem o to, co děláme, to bylo také velmi dobré. Zajímaly jej jednotlivosti, když jsme dělali divadlo, tak se na to přišel podívat a pak nám dal zpětnou vazbu..., nevím, jestli taková osobnost na JAMU dnes je. Pro mě to bylo zjevení. Bylo to někdy strašně tvrdé, ale to bylo dobře.

TS: Tomáš Soldán

MP: Martina Pouchlá

JH: Jan Hanák

S: student